

- *Стан і перспективи розвитку в Україні плазмово-дугових технологій отримання, обробки, з'єднання та 3D-друку виробів із новітніх матеріалів (доповідач — член-кореспондент НАН України В.М. Коржик)*
- *Російсько-українська війна та міжнародна спільнота: динаміка геополітичних змін (доповідач — член-кореспондент НАН України С.В. Віднянський)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

29 травня 2024 року

Засідання Президії НАН України 29 травня 2024 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

Перед початком засідання президент Академії вручив науковцям високі державні нагороди з нагоди Дня науки, присуджені Указом Президента України від 18.05.2024 № 338/2024.

За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України в умовах воєнного стану, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм медаллю «За працю і звитягу» нагороджено молодшого наукового співробітника Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України кандидата філологічних наук Аліну Гончаренко та старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук Олександра Маєвського.

Почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» присвоєно завідувачу відділу Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» доктору медичних наук Надії Жердьовій; директору Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України академіку НАН України Анатолію Носовському; заступнику директора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України члену-кореспонденту НАН України Джамалу Рахметову.

Далі начальник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України член-кореспондент НАН України Ігор Чепков вручив відзнаки Міністерства оборони України (наказ Міністра оборони України від 13.05.2024 № 738). За особливі заслуги у зміцненні обороноздатності держави, високі особисті досягнення у впровадженні результатів оборонних досліджень, під час виконання робіт зі створення зразків озброєння та військової техніки, високий професіоналізм, проявлений в умовах воєнного стану,

медаллю «За сприяння обороні» нагороджено в.о. директора Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України члена-кореспондента НАН України Геннадія Баглюка; завідувача відділу електронно-зондових досліджень багатofункціональних матеріалів Технічного центру НАН України кандидата фізико-математичних наук Валерія Кременецького; заступника директора з науково-технічної роботи Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України академіка НАН України Валерія Познякова; директора Інституту монокристалів НАН України академіка НАН України Ігоря Притулу; в.о. директора Технічного центру НАН України кандидата фізико-математичних наук Тетяну Сперкач; завідувача відділу фізико-хімії ливарних процесів Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України доктора технічних наук Олега Шинського.

Почесну грамоту Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України було вручено начальнику Відділу науково-правового забезпечення діяльності НАН України Юрію Тертичному за вагомий внесок у розвиток української науки, самовіддану працю, підтримку наукової й освітньої діяльності в Україні в сучасних умовах та з нагоди Дня науки.

* * *

Далі президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній і голова Рахункової палати Ольга Піщанська підписали Меморандум про співпрацю між Рахунковою палатою та Національною академією наук України. Документ передбачає комплекс заходів, спрямованих на консолідацію зусиль фахівців Академії щодо сприяння розбудові резильєнтної економіки України. Сторони домовилися про співпрацю за низкою важливих для суспільства напрямів.

«Переконаний, що реалізація положень Меморандуму сприятиме налагодженню партнерських стосунків між нашою Академією та Рахунковою палатою», — зазначив президент Академії.

Підписання Меморандуму про співпрацю між Рахунковою палатою та Національною академією наук України

* * *

Члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділу електротермічних процесів обробки матеріалів Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України члена-кореспондента НАН України **Володимира Миколайовича Коржика** про стан і перспективи розвитку в Україні плазмово-дугових технологій отримання, обробки, з'єднання та 3D-друку виробів із новітніх матеріалів (стенограму див. на с. 62).

Необхідність фундаментальних і прикладних досліджень у галузі плазмових та гібридних технологій зумовлена потребою створення і застосування технологій, які використовують плазмові та інші концентровані джерела енергії, задля збільшення ресурсу і ремонтного відновлення відповідальних деталей газотурбінних двигунів, автомобільної, авіаційної та іншої спеціальної техніки, захисту радіоелектронної апаратури від електромагнітного випромінювання та забезпечення конфіденційності інформації.

Розроблено новітні процеси та обладнання для зварювання і наплавлення високоміцних сталей, алюмінієвих і титанових сплавів плазмовою дугою, а також нові гібридні процеси, завдяки яким плазмова дуга поєднується з дугою плавкого електрода або з лазерним випромінюванням. Застосування таких технологій

Виступ члена-кореспондента НАН України Володимира Миколайовича Коржика

для з'єднання алюмінієвих сплавів дозволяє зменшити масу конструкцій на 20%.

Визначено наукові основи адитивного плазмово-дугового наплавлення (3D-друку) об'ємних металевих виробів, а також гібридних адитивних процесів типу «плазма + дуга», «лазер + плазма» тощо. Створено технології високопродуктивного 3D-друку великогабаритних виробів із алюмінієвих, титанових, нікелевих сплавів, легованих і високоміцних сталей. Підтверджено можливість отримання просторових виробів із функціонально-градієнтних металоматричних матеріалів зі змінним хімічним складом та концентрацією зміцнювальних фаз в їх об'ємі.

Для модифікації поверхні виробів включно з локальною хіміко-термічною обробкою і легуванням розроблено процес імпульсно-плазмової обробки, який забезпечує формування наноструктурованих поверхневих шарів на виробках із титанових сплавів і сталей з одночасним підвищенням мікротвердості більш як удвічі.

Для формування функціональних зносостійких поверхонь із регулярною структурою з локальними включеннями підвищеної твердості розроблено технологію обробки виробів плазмою в шарі водних розчинів електроліту. Створено обладнання, за допомогою якого можна обробляти внутрішню і зовнішню ци-

ліндричну та плоску поверхні у довгомірних виробках довжиною до 12 м.

Розроблено технологію надзвукового плазмового напилення та її поєднання з електричною дугою, що мінімум на 30 % підвищує міцність зчеплення отриманих покриттів з матеріалом основи та підвищує зносостійкість, ерозійну стійкість та інші експлуатаційні характеристики.

Підтверджено перспективність використання покриттів із аморфних і наноструктурованих феромагнетиків для екранування корпусних конструкцій різних приладів та комп'ютерної техніки з метою забезпечення конфіденційності інформації.

Визначено наукові основи плазмово-дугових технологій отримання гранул дрібнодисперсних матеріалів, що відповідають вимогам до матеріалів адитивного виробництва. Створено високопродуктивну технологію отримання сферичних гранул із жаростійких сплавів і тугоплавких металів під час розпилення надзвуковими плазмовими струменями нерухомих прутків або зливків. Виготовлено обладнання для реалізації технологій високопродуктивного плазмодугового розпилення таких матеріалів у захисній атмосфері.

За результатами виконаних досліджень на підприємстві ТОВ «Науково-виробничий центр «Плазер» (м. Київ) організовано випуск 15 типів нового обладнання для зварювання, наплавлення, різання, зміцнення поверхні, напилення покриттів, отримання сферичних порошків. Зазначені розробки вже впроваджено на низці підприємств України.

В обговоренні доповіді взяли участь начальник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України член-кореспондент НАН України І.Б. Чепков; завідувач відділу теплофізики енергоефективних теплотехнологій Інституту технічної теплофізики НАН України член-кореспондент НАН України Н.М. Фіалко; заступник головного зварника АТ «Мотор Січ» С.Л. Чигилейчик; академік-секретар Відділення матеріалознавства НАН України, директор Інституту електрозварювання ім. Є.О. Па-

тона НАН України академік НАН України І.В. Кривцун; віцепрезидент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; завідувач відділу хімії твердого тіла Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України академік НАН України А.Г. Білоус; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків.

* * *

Далі було заслухано доповідь завідувача відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України члена-кореспондента НАН України **Степана Васильовича Віднянського** на тему «Російсько-українська війна та міжнародна спільнота: динаміка геополітичних змін» (докладніше див. на с. 69).

У доповіді зазначено, що динамічний і суперечливий характер новітніх системних геополітичних змін у світі та екзистенційних викликів Україні й українському суспільству зокрема, що постали в результаті російського збройного вторгнення, потребують глибокого наукового осмислення, ґрунтовного аналізу із залученням усіх складових соціогуманітарних досліджень, пов'язаних з проблематикою російсько-українського протистояння, історичних передумов, причин, витоків та геополітичних наслідків сучасної війни Росії проти України, а також з рівнем глобальних загроз, які тоталітарно-терористична Росія генерує для України, Європи і всього світу.

Подібні дослідження повинні спонукати українську дипломатію до більш активних, наполегливих дій щодо забезпечення дієвої та своєчасної підтримки і допомоги Україні, а наших західних партнерів — до роботи над помилками, до вжиття рішучих заходів, які здатні наблизити перемогу України і всього демократичного світу над російським агресором. Фахове історичне осмислення сучасної російсько-української війни також спроможне бути дороговказом для політичних лідерів

Виступ члена-кореспондента НАН України Степана Васильовича Віднянського

у пошуку якісних нагальних рішень заради справедливого миру. Знання міжнародного контексту цієї війни, розуміння намірів і мотивів дій провідних акторів сучасних міжнародних відносин сприятиме розумінню тенденцій подальшого розвитку як подій російсько-української війни, так і світової історії загалом, а також виробленню оцінок і прогнозів, до яких, зважаючи на їхню правильність і відповідність реаліям, змушені будуть прислухатися і союзники нашої держави, й інші країни.

Усвідомлюючи масштаб викликів воєнного сьогодення, наукові співробітники Інституту історії України НАН України оперативно й фахово реагують на потреби українського суспільства. Зокрема, успішно виконано наукові проекти «Російсько-українська війна 2014–2022 років», у рамках якого в травні 2022 р. проведено науковий захід «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії», і «Сучасна російсько-українська війна у координатах історії», в рамках якого видано 16 історичних нарисів, аналітичних матеріалів, опубліковано фундаментальне видання «Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками» у трьох книгах (за ред. В.А. Смолія). Також опубліковано монографічні праці «Русский мир» в Україні: на краю прірви» і «Рашизм:

звір з безодні» (Л.Д. Якубова), «Українсько-російське пограниччя: історичний досвід та сучасні виклики регіонального розвитку» (Я.В. Верменич), «Російсько-українська війна та міжнародна спільнота» (С.В. Віднянський, А.Ю. Мартинов), «Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України» (В.В. Головка) тощо.

В «Українському історичному журналі» у 2022 р. створено постійні рубрики «Російсько-українська війна: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції» і «Повсякдення російсько-української війни: усна історія».

Низку наукових праць з актуальної воєнної проблематики підготували науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» та інших установ Академії: «Антропологічний код української культури і цивілізації» (у 2 кн.) (керівник авторського колективу О.О. Рафальський); «Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях» (за ред. В. Кулика); «Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни» (за ред. О.О. Рафальського і О.М. Майбороди); «Наративи історичної пам'яті в політичному транзиті України та Росії», «Россия: беспутье агрессора» (В.М. Ткаченко); «Війни історичної пам'яті: «never more» чи «если надо — повторим»? (начерки історичної політики Росії)» (В.М. Ткаченко, В.В. Якуба); «Україна—Росія: на рубежі геополітичного розлому» (В.М. Ткаченко, В.В. Якуба); «Росія—Україна: зради, союзи, війни» (відп. ред. М.Р. Литвин); «Воєнно-політичні інтереси України в ієрархії суспільних пріоритетів (кінець ХХ — початок ХХІ століття)» (відп. ред. І.Я. Соляр) та ін.

Науковці здійснюють постійну роботу з популяризації новітніх наукових досягнень та висвітлення інформації наукового характеру у ЗМІ, активно співпрацюють з органами державної влади, міністерствами і відомствами з підготовки історичних довідок, аналітичних і прогностичних матеріалів з проблематики

протистояння російській агресії, розвитку взаємин України з країнами Європи, вивчення їхнього досвіду в контексті суспільно-політичного реформування нашої країни та викликів євроінтеграції.

Нині бракує фахових досліджень, у яких було б висвітлено низку важливих аспектів, зокрема щодо поточної трансформації російської пропаганди у світі в умовах війни та в загальному контексті сучасних міжнародних відносин. З огляду на гостроту проблематики війни вченим необхідно посилити взаємодію з суспільством, вчасно вказувати на побутування наративів ворожої російської пропаганди, які у відкритій або замаскованій формі ретранслюються в українському і закордонному інформаційному просторі, сіючи хаос і зневіру в соціумі та ускладнюючи отримання Україною підтримки на двосторонньому й міжнародному рівнях.

В обговоренні доповіді взяли участь завідувач кафедри міжнародних відносин та гуманітарних студій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Надзвичайний і Повноважний Посол України, доктор історичних наук Борис Гуменюк; директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» член-кореспондент НАН України А.І. Кудряченко; академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України, директор Інституту історії України НАН України академік НАН України В.А. Смолій; завідувач відділу хімії твердого тіла Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України академік НАН України А.Г. Білоус; перший віцепрезидент НАН України академік НАН України В.П. Горбулін; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- оголосили про проведення конкурсу наукових і науково-технічних (експериментальних) робіт за бюджетною програмою КПКВК

6541230 на 2025—2026 роки за затвердженням переліком пріоритетних напрямів;

- затвердили Порядок конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень»;

- обговорили питання про заходи з виконання завдань та врахування пропозицій і зауважень, висловлених на сесії Загальних зборів НАН України 24 квітня 2024 р.;

- погодили проведення 11 вересня 2024 р. ювілейної сесії Загальних зборів НАН України, присвяченої 100-річчю від дня народження академіка НАН України П.Г. Костюка;

- внесли зміни до складу робочої групи НАН України з питань відкритої науки;

- змінили склад комісії з припинення Державного науково-виробничого підприємства «Рубін» НАН України;

- затвердили зміни до складу комісії з припинення юридичної особи «Донецький ботанічний сад Національної академії наук України».

Призначено:

- доктора фізико-математичних наук **Лебеда Олександра Анатолійовича** виконувачем обов'язків директора Інституту прикладної фізики Національної академії наук України.

Затверджено:

- доктора фізико-математичних наук **Засенка Володимира Івановича** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України;

- доктора біологічних наук **Стасюк Наталію Євгенівну** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту біології клітини НАН України;

- кандидата фізико-математичних наук **Стародуба Івана Олексійовича** на посаді ученого секретаря Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України;

- кандидата біологічних наук **Бондарчука Олександра Петровича** на посаді ученого секретаря Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України.

Погоджено призначення:

- доктора біологічних наук **Солдаткіна Олександра Олексійовича** на посаду завідувача відділу біомо-

лекулярної електроніки Інституту молекулярної біології і генетики НАН України.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту фізики плазми Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» кандидата фізико-математичних наук **Крупник Людмилу Іванівну** за багатолітню плідну невтомну наукову і педагогічну працю та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів у галузі фізики плазми.

Подякою НАН України відзначено:

- наукового співробітника Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України кандидата фізико-математичних наук **Єгорова Вадима Анатолійовича** за багатолітню плідну творчу працю, високі професійні здобутки та особистий внесок у розвиток експериментальних досліджень у галузі атомно-емісійної спектроскопії середовищ;

- провідного наукового співробітника Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України доктора фізико-математичних наук **Майзеліса Захара Олександровича** за наполегливу творчу працю, високі професійні здобутки та значний особистий внесок у підготовку фахівців з високим рівнем кваліфікації у галузі фізики;

- провідного наукового співробітника Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України доктора технічних наук **Демченка Володимира Федоровича** за багаторічну невтомну наукову і педагогічну працю, значні творчі здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі математичного моделювання фізичних процесів у спеціальній електрометалургії;

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України доктора технічних наук **Головка Віктора Володимировича** за багаторічну плідну невтомну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у галузі металургії дугового зварювання під флюсом;

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України доктора технічних наук **Недосеку Анатолія Яковича** за багаторічну плідну невтомну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий особистий внесок у розвиток досліджень у галузі технічної діагностики і прогнозування залишкового ресурсу зварних конструкцій у процесі їх експлуатації;

- заступника начальника режимно-секретного відділу НАН України **Федорчук Людмилу Петрівну** за багатолітню сумлінну працю, вагомий внесок у про-

фесійній діяльності та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків і доручень керівництва.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України кандидата фізико-математичних наук **Носатюка Сергія Олеговича** за наполегливу творчу працю, вагомий особистий внесок у зміцнення обороноздатності

України, зокрема інноваційну розробку антидронної рушниці, та активну волонтерську діяльність;

- інженера-електроніка I категорії Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України **Стрювера Олега Борисовича** за багатолітню сумлінну працю, вагомі здобутки у професійній діяльності та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків і доручень керівництва.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик